

Jerzy Sliziński

IVO VOJNOVIĆ U POLJSKOJ

Nijedan jugoslavenski dramski pisac ne uživa takvo priznanje kao veliki hrvatski preteča modernizma — Ivo Vojnović. Njegovi komadi su bili prevedeni i prikazivani na vodećim poljskim scenama, prevedena je njegova proza, poljska kritika je katkada njegovo stvaralaštvo prihvaćala s rezervom, dok mu je publika pljeskala. U Poljskoj su se pisali osvrti, studije i članci o njegovom književnom stvaralaštvu koje Poljaci visoko cijene, čemu je posvećena i opširna naučna monografija. Na prijelazu XIX i XX vijeka, općenito malo je kod nas bila poznata pismenost južnih Slavena. Kasnije se ova situacija nešto poboljšala. Do momenta uvođenja Krležinih komada na poljsku scenu — 30-tih godina, Vojnović je bio jedini jugoslavenski dramski pisac poznat širem krugu poljske publike.¹

Jedan od prvih koji su obratili pažnju na Vojnovića bio je slavist Bronisław Grabowski. Njemu se može zahvaliti za populariza-

¹ Usp. W. Z. *Na scenach stolicy*, poz. I, 1933, br. 8, str. 11.

ciju kod nas, između ostalog, i pismenosti naroda Jugoslavije.² O Vojnoviću je pisao Grabowski u svojim člancima *Listy o literaturach slowiańskich*, štampanim u razdoblju 1885—1890. g. u časopisu »Kraj«, a poslije u njegovom prilogu »Przegląd Literacki«, te u seriji članaka — *Z pismiennictw slowiańskich* koji su bili objavljeni između 1886—1887. g. u časopisu »Tygodnik Ilustrowany« i u drugim studijama, gdje je posebna pažnja skrenuta na hrvatske pisce.

U XXIII pismu iz serije *O literaturach slowiańskich*³ Grabowski govori o novostima u hrvatskoj prozi iz 1887. g. S mnogo priznanja govori u tom pismu o noveli *Ksanta*. Smatra da ta novela predstavlja dokaz sazrijevanja talenta, što se već dalo naslutiti kod mladog hrvatskog pisca u psihološkoj noveli *Geranium* s kojom je debitirao. Posebno su se Grabovskom sviđjeli prekrasni opisi prirode.

Dubrovačku trilogiju, vrhunsko djelo Vojnovića, prvi put je široko analizirao Saryusz Nagoda⁴ na stranicama časopisa »Przegląd Powszechny«. Autor opširne recenzije, duboko je ocijenio umjetničku vrijednost trilogije, čiju pojavu naziva izvanrednim događajem u hrvatskoj književnosti. Poljski recenzent govori samo u superlativima o tom djelu, prikazujući sadržaj pojedinih dijelova i navodeći opširne citate.

Vojnović je veoma srdačno reagirao na ovu recenziju u pismu njezinom autoru, a koje je kao i recenzija u cjelini štampano u časopisu »Przegląd Powszechny«.⁵ Vojnović se srdačno zahvaljuje Nagodi za visoku ocjenu. Istinski se veseli da je njegov rad dobio u Poljskoj takvo priznanje: »Zainteresiranost braće Poljaka mojim djelom toliko me je obradovala kao da sam dobio odgovor na davnu i duboku simpatiju iz vremena moje mladosti, kakvu sam gajio prema slavnoj ali nesretnoj domovini Mickjeviča i Krasinskog«.

Tada još mlad slavist, kasnije profesor Sveučilišta u Krakovu, Tadeusz Stanisław Grabowski koji je već 1905. g. pod pseudonimom Tau-gama na stranicama krakovskog časopisa »Nowe Słowo« objavio prijevod novele *U magli*, a 1908. g. u časopisu »Swiat Słowiański« objavio je opširan članak s naslovom *Dubrovnik u poeziji i povijesti*.⁶ U tom članku se govori o Vojnoviću kao o pjesniku Dubrovnička, a njegovu trilogiju autor članka zove »vrhunski izraz dosadašnjeg pjesnikovog nadahnuća«, pravo majstorstvo i bogatstvo hrvatske književnosti posljednjih godina. Svoje izjave Grabowski je ilustrirao prijevodom jednog soneta iz trilogije, epiloga *Na Mihajlu*.

² Usp. B. Jaroszewicz-Kleindienst, *Bronisław Grabowski o literaturach jugosłowiańskich, Polsko-jugosłowiańskie stosunki literackie*, Wrocław 1972, str. 133-145. te M. Klaić, *Bronisław Grabowski i Hrvati*, Zagreb 1940.

³ »Kraj«, 1888, br. 12, str. 10.

⁴ »Przegląd Powszechny«, 1904, II, str. 293-302, 457-462.

⁵ Uvod u recenzije o *Trylogii Dubrownickiej*, »Przegląd Powszechny«, 1904, III, str. 476-480.

⁶ »Swiat Słowiański«, 1908, I, str. 357—384.

Ovaj članak predstavlja uvod i podlogu za slijedeći rad poljskog slaviste, detaljnu analizu trilogije,⁷ koja se još iste godine pojavila na stranicama spomenutog časopisa.

Grabowski naglašava originalan pristup djelu, njegovu izvrsnu kompoziciju kroz koju probija povijesna i psihološka istina. Trilogija, sa svojim uvjerljivim prikazivanjem konačnog rušenja zlatne slobode Dubrovnika, na neki način podsjeća autora na dramu *Król Stanisław August* koju je napisao Ignacy Grabowski. Vrlo dobro ocrtan lik Orsata uspoređuje s Konradom, Rejtanom na sramotnom zboru, a posebno s Beniowskim u trenutku kad se taj pojavljuje pred gomilom temperamentnog plemstva.

Trilogija, a naročito njen prvi dio, izvrsna je galerija tipičnih dubrovačkih predstavnika raznih sredina i može, prema mišljenju Grabowskog, konkurirati za jedno od najviših mjesta u novoj evropskoj književnosti. Ovu trilogiju poljski slavist shvaća kao vječno djelo, povijesno, kao najuzvišeniji izraz velike i svete ljubavi prema domovini. »Iz nje probija takav neopisiv čar, takvo svježe disanje, takvo sveto nadahnuće, kakvo probija i uvijek će se osjetiti u Mickjevičevim uzdisajima za Litvom, domovinom koja je isto što zdravlje, iz tužnih harfa Veneda kod Slowackog, iz 'požara i dimova' Ujejskog, iz 'zlatnog roga' Wyspiańskog, to su uzdisaji u istoj mjeri prožeti tugom i boli«.

Poljski prijevod *Dubrovačke trilogije* koji je načinila Helena d'Abancourt de Franqueville pojavio se već između 1906—1907. g. na stranicama krakovskog časopisa »Przegląd Polski«.⁸ Posebno je objavljen još 1910. g. kada se *Trilogija* prikazivala na pozornici u Krakovu.

Ovu predstavu recenzira u časopisu »Świat Słowiański« T. St. Grabowski,⁹ naglašavajući da je *Trilogija* bila prikazana s istinskim pijetetom i vrsnim poznavanjem Dubrovnika. Glumci su bili vrlo dobri, a nezaboravan je bio lik Orsata Velikog, u čijoj ulozi je nastupio Solski. Poljski prijevod koji je načinjen ne iz hrvatskog originala, već iz vlastitog Vojnovičevog prijevoda na talijanski, komentirao je T. St. Grabowski također u časopisu »Świat Słowiański«¹⁰ ocjenjujući umjetničku vrijednost tog djela i vjernost prikazivanja autorove intencije. Recenzent prebacuje izdavaču nedostatak šireg

⁷ *Śmierć Dubrownika* (Ivo Vojnović, *Dubrovačka Trilogija*), »Świat Słowiański«, 1908, II, str. 749—783.

⁸ »Przegląd Polski«, 1906, II, str. 381-429, 1907, I, str. 161-185. Fragment prijevoda preštampan je u sv. VI *Wielkiej Literatury Powszechnej Trzaski Everta i Michalskiego*, Warszawa 1933, str. 834-835.

⁹ T. S. Gr. *Trylogia dubrownicka na scenie krakowskiej*, »Świat Słowiański«, 1910, str. 277—280. U vezi s Vojnovičevom prozom je T. St. Grabowski objavio članak *Z powieściowej twórczości I. Vojnovića*, »Świat Słowiański«, 1909 str. 299-306.

¹⁰ »Świat Słowiański«, 1910, I, str. 334—337.

uvoda koji bi odgovarajuće prikazao podlogu djela. Također bi bilo poželjno više informacija o samom autoru i njegovom stvaralaštvu.

Opširni izvještaj o premijeri¹¹ prikazao je A. E. Balicki u časopisu »Przegląd Powszechny«. Daje opširni sadržaj *Trilogije*, komentirajući podlogu povijesnih zbivanja koje je opisivao Vojnović. Djelo je veoma pozitivno ocijenjeno. Prema Balickome ono je puno nadahnuća »[...]« kao da su mu daleki uzori bili naši titanski 'Dziady' ili 'Nebeska komedija' [...].¹² S mnogo priznanja govori o krakovskoj predstavi, kako o režiji tako i o igri glumaca. U prvi plan stavlja igru Solskog. Pozitivnu ocjenu daje i prijevodu.

U vremenu prije prvog svjetskog rata u Krakovu je 1913. g. bio prikazan još jedan Vojnovičev komad. To je bila *Gospođa sa suncretom* koja ipak nije doživjela značajniji uspjeh.

Vrhunac popularnosti u Poljskoj Vojnović je postigao u razdoblju između dva rata. Tada su se na vodećim poljskim scenama prikazivale i druge njegove drame, prijevod jednog od njegovih romana dobio je oblik knjige, posvećena mu je bila opširna monografija, što je rijetki događaj za ono vrijeme, te mnogi članci, osvrtni i bilješke.

Djelo, čiji je osnovni motiv bio Vojnovičev patriotizam »de la petite patrie«, dubrovački patriotizam, poznata je *Dubrovačka trilogija*, dok je u slijedećoj drami hrvatskog autora to bio maštana »grande patrie« koja tada nije postojala, dakle jugoslavenski patriotizam, majstorski izražen u *Smrti majke Jugovića*.

U njoj je prikazan junački lik iz vremena bitke na Kosovu Polju koji je inače opisan u mnogim djelima jugoslavenskih autora i ispjevan u narodnim pjesmama. Spomenutu je dramu 1910. g. detaljno analizirao T. St. Grabowski u časopisu »Świat Słowiański«, svoje stručne izvode ilustrirao je vlastitim prijevodima fragmenata drame.¹³ Taj komad je bio prikazan na sceni kazališta »J. Slowacki« u Krakovu 1923. g. u prijevodu M. Szczepańska.¹⁴ Kritika ga je primila vrlo srdačno. Naglašavala se umjetnička i idejna vrijednost drame, izvrsna režija, izvanredna gluma i interesantna scenografija. Premijera je bila »neobična«. Među recenzentima je bio, također kla-

¹¹ A. E. Balicki, *Teatr krakowski*, »Przegląd Polski«, IV, 1910, str. 104-118.

¹² *Serbska Matka Spartanka* (I. Vojnović, *Smrt Majke Jugovića*), »Świat Słowiański«, 1910, str. 151-173.

¹³ M. Szczepańska je lično upoznala hrvatskog pjesnika. O tome piše u članku *Poeta Dubrownika*, »Iskry«, 1929, br. 4, str. 65. Prijevod fragmenta *Majke Jugovića* — *Dragi Bože, tvorac velikih čuda* ... objavio je Izydor Kopenicki u listu »Głos Narodu«, 1923, br. 101, str. 5, 7.

¹⁴ Između ostalog usp. bilješku *Matka Jugowiczów*, »Głos Narodu«, 1923, br. 101, str. 5, 7; R. Bergel, *Matka Jugowiczów*, »Głos Narodu«, 1923, br. 103, str. 3-4, br. 104, str. 3; *Majka Jugowiczów*. Dramska pjesma u 3 čina Iwe Vojnovića (Teatr im. Jul. Slowackiego) »Ilustrowany Kurier Codzienny«, 1923, br. 128, str. 2-3.

sični filolog, vrstan književni kritičar, profesor Jagjelonskog sveučilišta Tadeusz Sinko.¹⁵ Nakon kratkog osvrta na Vojnovićevo književno stvaralaštvo, Sinko prikazuje sadržaj drame koju naziva scenском pjesmom o Kosovu Polju. Inscenizacija *Majke Jugovića*, prema Sinkovom mišljenju, bila je izraz pažnje prema zasluženom hrvatskom pjesniku kao i izraz uzajamnosti prema zagrebačkom kazalištu koje je često prikazivalo na sceni poljske komade.

Svečani karakter imala je premjera *Majke Jugovića* (također u prijevodu M. Szczepańskiej) na sceni Poljskog Teatra u Katovicama 1935. g. Predstava je organizirana pod pokroviteljstvom ministra Branka Lazarevića, uz prisustvo mnogobrojnih službenih gostiju i ujedno je bila manifestacija poljsko-jugoslavenskog prijateljstva, čemu je pridonijela uvodna riječ predsjednika Poljsko-jugoslavenskog udruženja, K. Niecia. Upravo te karakteristike predstave, izvedene u Katovicama, naglasio je u svojoj recenziji Vilim Frančić,¹⁶ koji je održao uvodnu riječ na dan premijere *Majke Jugovića* u kazalištu »J. Slowacki« u Krakovu.

Koliko je *Majku Jugovića* poljska kritika dobro primila, toliko je bila sasvim negativna prema komadu *Maškarate ispod kuplja*, u prijevodu M. Szczepańskiej, prikazanog na sceni varšavskog Narodnog kazališta.¹⁷ Ipak, najmjerodavnija je recenzija Boya-Želenskog, vrsnog eksperta evropske književnosti i kazališta.¹⁸ On konstatira da je Vojnovićeva drama plemenita i divna, mada je nije lako predstaviti na sceni koja nije jugoslavenska. Zbog toga premijeru u Narodnom kazalištu Boy smatra neuspjelom. Po njemu, izbor glumaca nije bio odgovarajući, dok su gluma i scenografija bili loši. Sve je to prigušilo glas Vojnovićeve poezije. Njegov komad se oslanja na unutarnju igru osjećaja, na polutonove i nijanse, što inače nije bilo izraženo u predstavi.

Druge recenzije prikazuju komad još slabijim. Smatraju da je drama malo vrijedna, sentimentalna, bljutava i dosadna,¹⁹ puna suvišnih sentimentalnosti, pretjerane nježnosti,²⁰ da je teško shvatiti štimung te predstave na kojoj gledalac gubi strpljenje, a katkada se

¹⁵ T. Sinko, *Matka Jugowiczów*, »Scena Polska«, 1923, br. 7—12, str. 15—16.

¹⁶ V. Frančić, *Matka Jugowiczów*, »Ilustrowany Kurier Codzienny«, 1935, br. 47, str. 14. Usp. također bilješku s naslovom *Komad Ivo Vojnovića u Poljskoj*, (*Sztuka Ivo Vojnovića w 'Polsce'*), »Prosto z Mostu«, 1935, br. 8, str. 4.

¹⁷ Informacioni članak u povodu prikazivanja komada na sceni u Varšavi. Članak je napisala M. Szczepańska, kasniji prevodilac *Starih grijehova*, a štampao ga je »Tygodnik Ilustrowany« (Ivo Vojnović, T. I. 1925, br. 25, str. 499—500).

¹⁸ *Premiera w Teatrze Narodowym*, »Kurier Poranny«, 1925, br. 175, str. 3.

¹⁹ *Maskarada na poddaszu, I. Vojnovicia*, *Bluszcz* 1925, br. 28, str. 782.

²⁰ I. Vojnović, *Maskarada na poddaszu*, »Wiadomości Literackie«, 1925, br. 27, str. 5.

gorko nasmije.²¹ Smatra se da je izvođenje tog komada bila sve u svemu nesretna ideja²² i neuspjela režija (Solskog).²³

1933. g. Poljski teatar u Poznanju izveo je na sceni komad *Gospođa sa suncokretom*. Uoči premijere koja se održala 16. prosinca, Witold Noskowski je u listu »Kurier Poznański« dao svoj uvodni članak.²⁴ U uvodu piše da su već ranije u Krakovu bili prikazani: *Dubrovačka trilogija* i *Gospođa sa suncokretom* u režiji Solskog, a u Varšavi *Maškarate ispod kuplja*. Dalje, autor stavlja Vojnovića u analogiju s Wyspiańskim: »[...] oni oba su oduševljeni i očarani svojim rodnim gradom, Vojnović Dubrovnikom, isto kao Wyspiański Krakovom [...] Kao što je legenda Krakova dovela Wyspiańskog do legende o Poljskoj, tako je slično na Vojnovića djelovao Dubrovnik«. Druge sličnosti Noskowski vidi u jezičnim sredstvima, tehnici pisca, oni oba se služe određenom azbukom dogovorenih znakova, što slijedi iz građe, iz materijala koji koriste, to jest narodne legende. Kao Wyspiański, tako je i Vojnović imao kazalište kao jedino, u svakom slučaju, glavno sredstvo pjesničkog izraza. Slično Wyspiańskom, Vojnović je svojim komadima u prilog davao komentar, potreban režiseru i glumcima. Nakon dva dana na stranici istog lista pojavila se bilješka²⁵ s nekoliko biografskih podataka s informacijom da je možda Vojnović pisao taj komad za Irenu Solsku koju je imao priliku vidjeti u ulozi Nore i Lille Wenede na gostovanju u Zagrebu (gdje je bio književni rukovodilac Narodnog kazališta). Navodno, to je isto rekao i drugim izvoditeljicama glavne uloge.

U razdoblju 1931—1939. g., u okviru Jugoslavenske biblioteke,²⁶ čiji je organizator i urednik bio Julije Benešić, zaslužan za razvitak poljsko-jugoslavenske kulturne suradnje, izdano je trinaest tomova prijevoda vodećih hrvatskih, srpskih i slovenskih pisaca, izbora jugoslavenske narodne poezije, gramatike srpskog ili hrvatskog jezika te popularna monografija zemlje.

Već tada, kada je Jugoslavenska biblioteka bila tek projektirana, njen osnivač je namjeravao posvetiti tom Vojnoviću. O tome svjedoči pismo Benešića upućeno prevodiocu jugoslavenskih književnosti, Wiktoru Bazieliču od 8. XII 1930: »Imam nekoliko pla-

²¹ J. Appenzlak (*Scena Polska*), »Nasz Przegląd«, 1925, br. 176, str. 4.

²² W. Brunner, *Premiera w Teatrze Narodowym*, »Dzień Polski«, 1925, br. 146, str. 7.

²³ A. Opęchowski, *Przegląd teatrów w Polsce, Teatry warszawskie. Maskarada na poddaszu*, »Kurier Warszawski«, 1925, br. 178, str. 6.

²⁴ Witold Noskowski, *Pani za słończnikiem* (uoči subotnje premijere Ive Vojnovića), »Kurier Poznański«, 1933, br. 573, str. 8.

²⁵ *Pani ze słończnikiem, Vojnović i aktorki*, »Kurier Poznański«, 1933, br. 575, str. 8.

²⁶ Usp. Jerzy Kamiński, *Biblioteka Jugosłowiańska u Polsko-jugosłowiańskie stosunki literackie*, Wrocław, 1972, str. 216—222.

nova vezanih za prijevode i potražnju knjiga koje će se prve izdati [...] U svakom slučaju bit će knjiga poezije, tom novela, Vojnovićeva drama s nešto proze i stihova [...]»²⁷ Osmi tom, izdan u Varšavi 1936. g., bio je prijevod Vojnovićeva romana *Stari grijesi* kojeg je načinila Maria Znatowicz-Szczepańska s uvodom varšavskog slaviste J. Gołąbka.²⁸

Na ovo entuzijastički reagira, tada još mlad slavist, kasnije načelnik katedre slavistike Sveučilišta u Wrocławu, Marian Jakóbiec. On konstatira da poljski čitalac ima po prvi put priliku upoznati prozu Ive Vojnovića, a kojeg se do tada poznavalo samo kao dramskog pisca. *Stari grijesi*, prema mišljenju recenzenta izvrsno odražavaju lokalni karakter Dalmacije, a pojedini opisi mora podsjećaju na najbolje stranice Conradovih romana s tematikom o moru. Poljski prijevod Jakóbiec smatra »sasvim ispravnim«.

Književnica Zofia Starowieyska-Morstinova, autor male knjige dojмова s putovanja po Jugoslaviji *Kamen i voda* (izd. 1937. g.), također se veoma pozitivno izražava o poljskom izdanju romana *Stari grijesi*. Na početku svoje recenzije²⁹ daje kratku karakteristiku stvaralaštva hrvatskog autora, velikog patriote i pjesnika ljepote Dubrovnika. Ona je oduševljena »velikom i iskrenom poezijom«, »klasičnom i najboljom vrstom« romantizma knjige *Stari grijesi*. Glavna vrijednost ove knjige sastoji se u »slikanju Dubrovnika i njegove okoline s izvanrednom izražajnošću [...] Autor zna pokazati čar i ljepotu ovog, u neku ruku jedinstvenog, kutka zemlje«.

U najbolje poznavaoce Vojnovićeva stvaralaštva spadao je, već spomenuti varšavski slavist, tragično i prerano (1931) umrlji, Józef Golabek. On je 1932. g. u nakladi knjižare Atlas u Lavovu izdao opširnu kritičku monografiju s naslovom *Ivo Vojnović, Jugoslawianski dramaturg*. U njoj opširno prikazuje biografiju I. Vojnovića, te detaljno analizira njegove pojedine drame, navodeći njihovu genezu, osvrćući se na utjecaj evropske literature, osobito Flauberta, Ibsena, D'Annunzija, Maeterlincka i ostale, kao i hrvatske, književnosti na Vojnovićevo stvaralaštvo. Posebnu pažnju obraća Gołąbek na kompoziciju i tehniku pisanja drama I. Vojnovića, te na njegov stil i jezik. Dolazi do zaključka da se »Vojnovića može smatrati jednim od najvećih scenskih pisaca u njegovoj zemlji. Bogatstvo njegova talenta sastoji se u tome, što u principu on nikada ne ponavlja, iako katkada razmatra slične teme, kod čega ponovno nastoji postići savršenstvo i stvoriti novu umjetničku vrijednost [...] On nije priznavao svakodnevnost, već veličanstveno prikazivanje [...]». Zbog

²⁷ Do ovog pisma došao sam 1962. posredstvom Wiktora Bazielicha.

²⁸ Fragment tog romana *Boże Narodzenie w Dubrowniku* objavio je »Przegląd Polsko-Jugoslawianski«, 1936, br. 12, str. 178—179.

²⁹ Ivo Vojnović, *Stare grzechy* 1936, »Przegląd Poweszechny«, 1936, str. 353—354.

toga je zapažao sve što je značajno i veličanstveno ili je u svako-dnevnosti vidio veličinu i dostojanstvo».³⁰

Još prije nego što je Gołąbkova knjiga izašla iz štampe (čije čitanje otežavaju mnoga ponavljanja), Gołąbek je na zasjedanju Varšavskog naučnog društva, 9. prosinca 1931. g., referirao o sadržaju njenih pojedinih poglavlja.³¹

Poljska kritika je različito primila monografiju varšavskog slaviste. Književni kritičar Kazimierz Czachowski je tim povodom napisao recenziju za časopis »Wiadomości literackie».³² Podsjeća na utjecaj francuskih realista na Vojnovićevo stvaralaštvo, Ibsena, Maeterlincka, D'Annunzija kao i *Nieboske komedije* Krasinskiog, te na misaonu srodnost između Vojnovića i Wyspiańskog. Gołąbkovu monografiju Czachowski ocjenjuje vrlo rezervirano. Pozitivna strana te monografije sastoji se u tome što je to kritičko-književna studija, prva u Poljskoj koja govori o slavenskom piscu, i uopće, prva o Vojnoviću. Međutim, on oštro kritizira sistem analize prema poglavljima, zbog čega dolazi do ponavljanja, monografija je manje pregledna, a proučavanje postaje razvučeno i dosadno. U rezimeu, ipak, ističe značaj Gołąbkovog rada kao dubokog izvora za upoznavanje života i Vojnovićeva stvaralaštva. U sličnom stilu pisana je recenzija Czachowskog u listu »Gazeta Polska».³³

Ocjena monografije koju je dao književni kritičar i poznavalac poljske versifikacije Stanisław Furmanik³⁴ je negativna. Gołąbkov rad, prema njegovu mišljenju, kao izvod naučne kritike je svojevrsni »*contradictio in adiecto*«, jer ako ga se uzme kao detaljnu informaciju o piscu, to nailazimo na kontradikciju u prikazivanju Vojnovića s psihološko-umjetničko-kulturne pozicije. Ukoliko se cilj rada nije sastojao »u informaciji već u konstrukciji«, to prelazeći preko činjenice nesretnog moderniziranja, konstrukcija je razbijena mnogim sitnim informacionim podacima. Na kraju Furmanik dolazi do zaključka da Gołąbkova studija jest tek bibliografska jedinica više a ne doprinos poljskoj naučnoj kritici.

Recenzija autora koji se sakriva ispod inicijala A. Bg.³⁵ ograničava se samo na razmatranje pojedinih poglavlja Gołąbkove knjige za koju kaže da je »vrlo lijepa i ozbiljna monografija čija je uloga u poljskoj slavističkoj književnosti velika«. Bilješka u reviji »Prze-

³⁰ J. Gołąbek, *Ivo Vojnović*, str. 449.

³¹ J. Gołąbek, *Ivo Vojnović, chorwacki dramaturg*. Izvještaji sa sjednica Varšavskog naučnog udruženja, Odjel I, 1931, str. 105—106.

³² Kazimierz Czachowski, *Polska monografia o Vojnoviću*, »Wiadomości Literackie«, 1933, br. 36, str. 3.

³³ *Ivo Vojnović*, »Gazeta Polska«, 1933, br. 8, str. 5.

³⁴ Józef Gołąbek, *Ivo Vojnović dramaturg jugostowiański*, »Rocznik Literacki«, 1932, str. 251—252.

³⁵ *Monografia o Vojnoviću*, »Tygodnik Ilustrowany«, 1932, br. 36, str. 585.

gład Wydawnictw»³⁶ predstavlja ukratko sadržaj knjige, ne ulazeći u njenu meritoričku ocjenu.

Interesantan je osvrt slovenskog književnog povjesničara, profesora sveučilišta u Zagrebu, Frana Ilešića.³⁷ Autor govori isključivo o jezičnim pojavama, uglavnom ga zanima deklinacija mjesnih naziva na koje nailazi u Gołąbkovoj knjizi. Najveći problem stvara jugoslavensko nepostojano — *a*, te njegovo zadržavanje odnosno gubljenje u poljskoj deklinaciji. Ilešić predlaže da se na nepostojano — *a* gleda kao na poljsko nepostojano — *e*, dakle Zadar-Zadru, a ne Zadaru. O samoj monografiji autor članka kaže samo jednu rečenicu. »S jugoslavenske strane ova knjiga je naišla na veoma pozitivnu ocjenu, što je i opravdano«.

Na stranicama raznih, što se tiče ugleda, poljskih listova i časopisa, u razdoblju između dva rata, pojavili su se mnogi članci, informacije i bilješke o Vojnoviću.

Tako npr. »Kurier Polski« iz 1922. g.³⁸ daje opširni odlomak iz referata Z. Markovića na temu stvaralaštva autora *Dubrovačke trilogije* dok »Wiadomości Literackie« iz 1926. g.³⁹ govore o prikazivanju komada o kneginji Tarakanov, u izvedbi Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba.

U povodu 70-te godišnjice rođenja Ive Vojnovića, Vilim Frančić objavio je dva članka posvećena Vojnovićevom stvaralaštvu.⁴⁰ A. Opęchowski je autor opširne bilješke posvećene tom događaju.⁴¹ Tvorac opere *Kraljević Marko* (koji je umro 1954. g. u Dubrovniku), poljski kompozitor Ludomir Michał Rogowski objavio je nekoliko uspomena o susretu s Vojnovićem.⁴²

Smrt hrvatskog pjesnika imala je široki odraz u našoj štampi. Uspomene na njega objavljuje Helena d'Abancourt (prevodilac Vojnovićevih djela) na stranicama lista »Głos Narodu«.⁴³ Povjesničar, prevodilac Njegoševog *Gorskog vijenca*, kasnije profesor Jagielloń-

³⁶ J. Gołąbek, *Ivo Vojnović, dramaturg jugosłowiański*, »Przegląd Wydawnictw, 1932, br. 2, str. 23.

³⁷ *Nazwy miejscowości jugosłowiańskich w języku polskim* (u povodu knjige Dr Józefa Gołąbka, *Ivo Vojnović, dramaturg jugosłowiański*, Warszawa 1932, str. 488) »Poradnik Językowy«, 1933; br. 9/10, str. 154—156.

³⁸ »Kurier Polski«, 1922, br. 344, str. 9.

³⁹ »Wiadomości Literackie«, 1926, br. 3, str. 6.

⁴⁰ Vilim Frančić, *Gaspar Dubrownicki — Ivo Vojnović* (U povodu 70-te godišnjice rođenja), »Kurier Literacko-Naukowy«, 1927, br. 30, str. 2, isto tamo, *O dramacie Vojnovicia* (u povodu 70-te godišnjice rođenja), »Gazeta Literacka«, 1927, br. 15, str. 2. Članak na tu temu objavio je Frančić u časopisu »Kultura Słowiańska« iz 1925, br. 10—11, str. 6—7 (O drami Ive Vojnovića).

⁴¹ *Ivo książę Vojnović*, »Gazeta Literacka«, 1927, br. 13, str. 8. Usp. također bilješku *Jubiłeusz wybitnego poety jugosłowiańskiego*, »Dziennik Poznański«, 1927, br. 111, str. 7.

⁴² L. M. Rogowski, *Ivo Vojnović, wielki pisarz bratniego narodu*, »Kurier Poznański«, 1928, br. 478, str. 8.

⁴³ *Pieśniarz Jugosławii Ivo Vojnović*, »Głos Narodu«, 1929, br. 274, str. 4—5.

skog sveučilišta, Henryk Batowski⁴⁴ posvećuje mu opširan nekrolog u časopisu »Ruch Słowiański«. Književnik i kazališni kritičar Artur Schroeder⁴⁵ u časopisu »Kurier Literacko-Naukowym« spominje susrete s dubrovačkim dramskim piscem. Vojnovićevi kontakti s poljskim glumcima — Solskom i Wysockom govore o njegovoj simpatiji prema Poljskoj i poljskoj kulturi. U listu »Kurier Warszawski« pjesnik Ksawer Glinka objavljuje osvrt na život i stvaralaštvo I. Vojnovića.

O pogrebnim svečanostima koje su se održavale u Beogradu, govori u časopisu »Dzień Polski« i »Kuriere Literacko-Naukowy« autor koji se skriva pod incijalima c. s. (c-s) — moguće da je to Czesław Straszewicz? Kraće nekrologe odnosno informacije o smrti pisca objavili su i drugi listovi »Świat«, »Przedświt«, »Hasło Łódzkie«, »Dzień Polski«.⁴⁷

»Przegląd Polsko-Jugosławiański«⁴⁸ iz 1936, g. piše da je u mjestu Supetar na Braču otkrivena spomen-ploča na kući u kojoj je Vojnović napisao *Smrt majke Jugovića*. U istom časopisu godine 1939. nailazimo na podatak da je u Srpskoj Kraljevskoj Akademiji Nauka Jovan Dučić održao predavanje o Ivi Vojnoviću.⁴⁹

Zanimanje za Vojnovićeva djela u Poljskoj znatno se smanjilo u razdoblju poslije drugog svjetskog rata. Tada je preveden samo *Simfonijski intermezzo*,⁵⁰ a na sceni je bio prikazan samo jedan njegov komad — *Maškarate ispod kuplja* i to ne u izvedbi poljskog teatra, već Srpskog narodnog pozorišta koje je gostovalo u Poljskoj 1958. g. I ovaj put Vojnovićev komad, izvođen na sceni u Varšavi i Krakovu, nije bio primljen s naročitim oduševljenjem, već s rezervom.⁵¹ Značajno je mišljenje V. Frančića koji je u listu »Dziennik Polski«⁵² objavio ne samo recenziju predstave već i analizu komada u odnosu na jugoslavensku i evropsku književnost.

⁴⁴ h-k, b-i, Ivo Vojnović, »Ruch Słowiański«, 1929, br. 7, str. 351—352.

⁴⁵ Artur Schroeder, *Ze wspomnień o Iwo Vojnowiczu*, »Kurier Literacko-Naukowy«, 1929, br. 39, str. 4.

⁴⁶ c. s., *Tragedia wielkiego poety (Pisma iz Białograda)*, »Dzień Polski«, 1929, br. 242, str. 4; c-s, *Ostatnie dni niewidomego poety. Jugosłowiański wieszcz h. Iwo Vojnowić*, »Kurier Literacko-Naukowy«, 1929, br. 37, str. 2.

⁴⁷ *Zgon znakomitego poety jugosłowiańskiego*, »Świat«, 1929, br. 36, str. 21; Ivo Vojnović, »Przedświt«, 1929, br. 260, str. 5; *Skon poety jugosłowiańskiego*, *Hasło Łódzkie*, 1929, br. 253, str. 9; *Zgon znakomitego pisarza*, »Dzień Polski«, 1929, br. 242, str. 4.

⁴⁸ *Piewcy poematu »Smierć matki Jugowiczów»*, 1936, br. 8, str. 125.

⁴⁹ *Poeta i dyplomata*, »Przegląd Polsko-Jugosłowiański«, 1939, br. 1, str. 6.

⁵⁰ »Gazeta Lubelska«, 1947, br. 61, str. 3, 6.

⁵¹ Usp. August Grodzicki, *Goście z Nowego Sadu w Warszawie*, »Życie Warszawy«, 1958, br. 70, str. 2; *Echo Krakowa i Nowej Huty*, 1958, br. 73, str. 5.

⁵² *Maskarada na poddaszu, Iwo Vojnowić znów na scenie krakowskiej*, »Dziennik Polski«, 1958, br. 74, str. 2—3.

Predstava *Maškarate ispod kuplja* je pak bila dobro primljena u Lođu.⁵³

Što se tiče članka o Vojnovićevu stvaralaštvu, čiji su autori Poljaci, u poslijeratnom razdoblju, tj. u NR Poljskoj, pojavio se samo jedan i to slab osvrt čiji je značaj bio posve informativan a napisao ga je Kazimierz Szwarzenberg-Czerny.⁵⁴ Interesantna je međutim pronicljiva studija češkog slaviste Juliusza Dolanskog s naslovom *Imperatrix Ive Vojnovića a romantické tradice Juliusza Słowackiego*, objavljena u knjizi *Polsko-jugosłaviańskie stosunki literackie*⁵⁵ koja je izašla u Wrocławu 1972. g.

Već su se odavna stavljale paralele Mickiewicz-Vojnović, Krasinski-Vojnović. Možda je to najuvjerljivije dokazao Gołabek govoreći da je četvrti dio drame *Smrt majke Jugovića* — Guslar komponiran slično trećem dijelu drame *Dziady* Mickiewicza, da je način na koji Orsat brani aristokraciju veoma sličan stavu Henryka u *Nieboskoj komediji*. Razgovor između Henryka i Pankraca u djelu Krasinškog u mnogome podsjeća na dijalog vođen između carice i kancelara u *Imperatrixu*.

Dolansky u svom članku ukazuje na sličnost Vojnović-Słowacki, sličnost koja proizlazi iz »duhovne srodnosti«, jer inače nije nam poznato da li je hrvatski pisac stvarno poznao poljskog pjesnika. Ljubav prema majci, prema mišljenju Dolanskog, kod Słowackog je »ústila do kultu Bohorodičky. Pro Vojnoviće znamenala matka nejvyšší jistotu, promítnutou do několika básnických symbolou, nakonec do obrazu Carice Matky všech trpících, v Imperatrix«. Poljski pjesnik kao i hrvatski, iznad svega je volio svoju domovinu. »Na její oslovu a pro boj za její svobodu vyzpivali sva nejkrásnější díla, nejednou i s historickým zaměřením: Słowacki v 'Lile Wenedě', Vojnović ve 'Smrti majke Jugovića'«.

Prema tome Vojnović je bio u Poljskoj, posebno u razdoblju između dva rata, poznat i cijenjen autor, ali popularnost u širim krugovima ipak nije doživio.

Odnos Vojnovića prema Poljskoj bio je srdačan i iskren, a svoju simpatiju prema Poljacima izrazio je još u rodnoj kući. Njegov se otac često susretao s Poljacima.⁵⁶ Sam Vojnović održavao je srdačne kontakte s Bronisławom Grabowskim, Marianom Zdziechowskim, Tadeuszom, Stanisławom Grabowskim, Helenom d'Abancourt (prevodilac njegovih djela) i drugim Poljacima. Majstorska djela poljske književnosti bila su mu poznata iz talijanskih prijevoda. Iskreno se veselio kada se o njemu pisalo u Poljskoj, kada su u

⁵³ Por. Alina Grabowska, *Trzeci i ostatni wieczór z Serbami*, »Głos Robotniczy«, 1958, br. 70, str. 3; Michał Orlicz, *Maskarada na poddaszu*, »Dziennik Łódzki«, 1958, br. 70, str. 2.

⁵⁴ *Zmierzch Dubrownika Tygodnik Powszechny*, 1953, br. 31, str. 6.

⁵⁵ Str. 165—178.

⁵⁶ Usp. Gołabek, *Ivo Vojnović*, str. 126.

domovini Mickiewicza i Krasinškog prikazivali njegova djela. Nije bez razloga spominjao ova dva pjesnika u prije spomenutom pismu Saryuszu Nagodi. Vojnović se oduševljavao viteštvom Poljaka, njihovim junaštvom u borbi za slobodu i njihovim otporom protiv tuđeg ugnjetavanja. Vidio je kako je bliska sudbina njegove domovine sudbini razdjeljene Poljske pod tuđim jarmom. Nije slučajnost da su junaci prvog njegovog komada *Psyche* Poljaci opisani s iskrenom simpatijom, da se u *Prologu* nenapisane drame javljaju Poljaci koji se bore za slobodu svoje domovine. Vjerovao je da će njegova domovina i Poljska doživjeti osolobođenje; »Poljska nije bila nigda slavnija nego kad joj nestade kruna, jer se tek onda iz rasula feudalne države porodila duša naroda«.⁵⁷ A poslije, u pismu od 19. ožujka 1923. g. upućenom poljskom konzulu u Zagrebu, Aleksandru Szczepańskom⁵⁸ piše: »Dao Bog, da naše Domovine nađu onaj sretni mir koji su zaslužile poslije tolikih patnja, pa da rukom u ruci u susret onoj budućnosti koju naši očevi dozivahu i svojom krvlju utemeljiše«.

S poljskog prevela
Genowefa Chamot-Ćulig

⁵⁷ Po Vojnovićevu dnevniku citira Gołąbek, op. cit., str. 127.

⁵⁸ Citira Gołąbek, isto tamo.
